

ՀԱՍՄԻԿ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ

իրավաբանական գիտությունների
թեկնածու, դոցենտ

**ՀԻՔՐԻԴԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ՕՐԵՆՍԴՐԱԿԱՆ
ԱՄՐԱԳՐՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՀԱՍՏԵՔՍՏՈՒՄ**

Հոդվածում անդրադարձ է կատարվում հիբրիդային ուսուցման մոդելի ուսումնասիրությանը, ներկայացվում հիբրիդային ուսուցման առավելությունները: Արված ուսումնասիրության հիման վրա առաջարկվում է ինչպես հանրակրթության, այնպես էլ բարձրագույն և հետբուհական կրթության մասին օրենսդրությունում ամրագրել հիբրիդային ուսուցման մոդելը՝ որպես կրթության իրավունքի իրացման, կրթության շարունակականության ապահովման երաշխիք:

Հիբրիդային ուսուցման մոդելի կիրառումը հնարավորություն կընձեռի ֆորս-մաժորային իրավիճակներում սահուն անցում կատարելու հեռավար ուսուցմանը և ապահովելու կրթության շարունակականությունը:

Հիմնաբառեր - կրթություն, ուսուցում, հիբրիդային ուսուցում, հեռավար ուսուցում, կրթության շարունակականության ապահովում, երաշխիք:

Կրթության իրավունքը մարդու հիմնական իրավունքներից է, իսկ դրա իրականացումը՝ մարդկանց միջև հավասարության և ազատության հասնելու գործուն միջոց: Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրը, Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիան, Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը, Երեխայի իրավունքների մասին դաշնագիրը հռչակում են յուրաքանչյուր մարդու կրթության իրավունքը:

Հայաստանի Հանրապետությունը հռչակում և երաշխավորում է կրթության բնագավառի առաջանցիկ զարգացումը՝ որպես պետականության ամրապնդման կարևորագույն գործոն: Կրթության ոլորտում կարևորագույն երաշխիք է ՀՀ Սահմանադրության 38-րդ հոդվածը, որում ամրագրված է. «Յուրաքանչյուր ոք ունի կրթության իրավունք: Պարտադիր կրթության ծրագրերը և տևողությունը սահմանվում են օրենքով: Պետական ուսումնական հաստատություններում միջնակարգ կրթությունն անվճար է: Յուրաքանչյուր ոք օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով ունի մրցութային հիմունքներով պետական բարձրագույն և այլ մասնագիտական կրթական հաստատություններում անվճար կրթություն ստանալու իրավունք»:

Այսօր շատ կարևոր է կրթության իրավունքի ապահովման ոլորտում հավասար հնարավորությունների ստեղծումը, որպեսզի կրթությունը կապի մարդու ընդունակությունների, այլ ոչ թե նյութա-

կան վիճակի հետ: Կրթության մասին ՀՀ օրենքի համաձայն՝ «Հայաստանի Հանրապետությունն ապահովում է կրթության իրավունք՝ անկախ ազգությունից, ռասայից, սեռից, լեզվից, դավանանքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, սոցիալական ծագումից, գույքային դրությունից կամ այլ հանգամանքներից: Մասնագիտական կրթության իրավունքի սահմանափակումները նախատեսվում են օրենքով: Պետությունը կրթության իրավունքն ապահովում է կրթության համակարգի բնականոն գործառնությամբ և կրթություն ստանալու համար սոցիալ-տնտեսական պայմանների ստեղծմամբ...» (հոդված 6):

Կարևոր է ընդգծել, որ 2015թ. փոփոխություններով Սահմանադրության 75-րդ հոդվածով ամրագրվեց շատ կարևոր իրավադրույթ, այն է՝ հիմնական իրավունքները և ազատությունները կարգավորելիս օրենքները սահմանում են դրանց արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգեր ու ընթացակարգեր:

Անկախությունից ի վեր ՀՀ-ն ընդունել է մի շարք օրենքներ¹, իրականացրել կազմակերպական մի շարք միջոցառումներ կրթության իրավունքի երաշխավորման, կրթության ոլորտի կարգավորումը նոր պայմաններում ապահովելու ուղղությամբ: Կրթության ոլորտում պետական քաղաքականության խնդիրներն էականորեն փոխվել են: Եթե անկախության առաջին տարիներին գլխավոր խնդիրը տնտեսական ճգնաժամի ու շրջափակման

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

պայմաններում գոյություն ունեցող կրթական համակարգի պահպանումն էր, հետագայում կրթական համակարգի զարգացման ապահովման խնդիրը, ապա, կորոնավիրուսի (Covid-19) համավարակով պայմանավորված, Հայաստանի Հանրապետությունում արտակարգ դրություն հայտարարելու մասին 2020թ. մարտի 16-ի N 298-Ն Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության որոշման ընդունումից հետո կրթության ոլորտում պետական քաղաքականության լրջագույն խնդիրներից էր հավասար հնարավորությունների ստեղծմամբ կրթության շարունակականության ապահովումը: Բնականաբար, տվյալ իրադրությունում խնդրի միակ լուծումը հեռավար ձևաչափով ուսուցման կազմակերպումն էր:

«Կրթության մասին» ՀՀ օրենքում սահմանվում են կրթության ձևերը, մասնավորապես. «Սովորողների կարողություններին և պահանջմունքներին համապատասխան՝ կրթական ծրագրերն իրականացվում են առկա (ստացիոնար), հեռակա, հեռավար (դիստանցիոն) և դրսեկության (ընտանեկան և ինքնակրթության) ձևերով» (հոդված 12):

«Հեռավար ուսուցում» հասկացությունն ամրագրված է 2004թ. ընդունված «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» ՀՀ օրենքի 10-րդ կետում, ըստ որի՝ հեռավար (դիստանցիոն) ուսուցումը համակարգված ուսուցման ձև է, երբ անմիջական և ոչ անմիջական ուսուցման գործընթացը սովորողի և դասախոսի միջև իրականացվում է հիմնականում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների և հեռահաղորդակցության միջոցներով: Իսկ ՀՀ կառավարության 2010 թվականի փետրվարի 11-ի N 124-Ն որոշմամբ հաստատված «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասնագիտությունների հեռավար (դիստանցիոն) ձևով ուսուցման կարգի» 1-ին կետով հստակ սահմանվում է. «Հեռավար ուսուցումը կարող են կազմակերպել միայն համապատասխան կրթական ծրագրի իրականացման լիցենզիա ունեցող ուսումնական հաստատությունները՝ հիմնական և (կամ) լրացուցիչ մասնագիտական, ինչպես նաև հետբուհական կրթական ծրագրերով»:

Չնայած այն հանգամանքին, որ դեռևս 2010 թվականից օրենսդրական հիմքեր կային հեռավար կրթության կազմակերպման և իրականացման համար, սակայն արտակարգ դրության հայտարարման պահին հեռավար ուսուցում իրականացնելու թույլտվություն ուներ միայն ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիան՝ ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի հետ համատեղ կրթական ծրագրով²:

Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթական ծրագրեր իրականացնող ուսումնական հաստատություններն անմիջապես անցում կատարեցին հեռավար ձևաչափով ուսուցման կազմակերպմանը: Թեպետ «Հեռակա, ինչպես նաև հեռավար (դիստանցիոն) ձևերով ուսուցում չթույլատրվող բարձրագույն կրթության մասնագիտությունների ցանկերը հաստատելու մասին Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն 2005 թվականի մայիսի 25-ի N 692-Ն որոշման 2-րդ հավելվածով հստակ սահմանվում է հեռավար (դիստանցիոն) ձևով ուսուցում չթույլատրվող բարձրագույն կրթության մասնագիտությունների ցանկը, այնուամենայնիվ, գրեթե բոլոր բուհերն անցան հեռավար ուսուցման, ինչը մեր կարծիքով անթույլատրելի էր՝ հաշվի առնելով տվյալ բուհերում ուսուցանվող մասնագիտությունների առանձնահատկությունները (բուժական գործ, ստոմատոլոգիա, պարարվեստ, դիզայն, կինոարվեստ, գեղանկարչություն, քանդակագործություն և այլ ոլորտներ):

Բացի այդ, եթե բուհերի պարագայում օրենքով կարգավորվում էր հեռավար ուսուցման իրականացման հետ կապված հարաբերությունները, ապա «Հանրակրթության մասին» ՀՀ օրենքով հեռավար ուսուցման իրականացման օրենսդրական հիմքեր չկային:

Հանրակրթության ոլորտում առաջնահերթ անհրաժեշտ էր օրենսդրական հիմքեր ապահովել հեռավար ուսուցման իրականացման համար: 2020 թվականի մարտի 6-ին ընդունված «Հանրակրթության մասին» օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքով «Հանրակրթության մասին» 2009 թվականի հուլիսի 10-ի ՀՕ-160-Ն օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասը լրացվեց հետևյալ բովանդակությամբ 6.1 կետով. «Հեռավար (դիստանցիոն) կրթություն՝ կրթական ծրագրի իրականացման ձև, որի շրջանակներում անմիջական և ոչ անմիջական ուսուցման գործընթացը սովորողի և ուսուցչի միջև իրականացվում է հիմնականում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների և հեռահաղորդակցության միջոցներով, սակայն հիմնական հանրակրթական ծրագրերի կազմակերպման ընթացքում կարող է կիրառվել կրթության պետական կառավարման լիազորված մարմնի սահմանած կարգով՝ բացառիկ դեպքերում և որոշակի ժամկետով»:

Նույն օրենքի 30-րդ հոդվածի 1-ին մասը լրացվեց 26.5-րդ կետով, համաձայն որի՝ կրթության պետական կառավարման լիազորված մարմինն է սահմանում հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում հեռավար (դիստանցիոն)

կրթության կազմակերպման կարգը:

Հիմք ընդունելով «Հանրակրթության մասին» օրենքի 30-րդ հոդվածի 1-ին մասի 26.5-րդ կետը՝ ԿԳՄՍ Նախարարի 2020թ. մայիսի 20-ի N 09-Ն հրամանով հաստատվեց «Հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում հեռավար (դիստանցիոն) կրթության կազմակերպման կարգը», որի 8-րդ կետով հեռավար ուսուցման իրականացման միջոցով կրթության շարունակականության ապահովման երաշխիքներ սահմանվեցին ոչ միայն արտակարգ և ֆորս մաժորային իրավիճակներում (8-րդ կետի 2-րդ ենթակետ), այլ նաև այն դեպքերում՝ եթե հաստատությունը չունի համապատասխան առարկայի մասնագետ՝ մինչև սահմանված կարգով մրցութային հիմունքներով ուսուցչի թափուր տեղի համալրումը (8-րդ կետի 1-ին ենթակետ); դիվանագիտական աշխատանքի անցած ծնողների (օրինական ներկայացուցիչների) կամ օտարերկրյա պետություններում ծնողների (օրինական ներկայացուցիչների) հետ ժամանակավոր գտնվող երեխաների համար՝ եթե կրթության իրավունքը չի իրացվել տվյալ երկրում; այն երեխաների համար, որոնք ունեն առկա ուսուցումն անհնարին դարձնող երկարատև բուժման կարիք; այն երեխաների համար, որոնք առարկայական կամ սպորտային միջազգային օլիմպիադաների կամ մրցաշարերի մասնակիցներ են և հաճախ են բացակայում երկրից; այն անձանց համար, որոնք պետք է մասնակցեն էքստեռն կարգով ավարտական քննություններին՝ հիմնական կամ միջնակարգ կրթության ավարտական փաստաթուղթ ստանալու նպատակով: Սփյուռքում բնակվող, ինչպես նաև Սփյուռքում բնակվող և Հայաստանի Հանրապետություն վերադառնալ ցանկացող ընտանիքների երեխաների համար, ովքեր լրացուցիչ կրթության միջոցով մտադիր են յուրացնել հիմնական ծրագրեր՝ ՀՀ-ում հանրակրթության մեջ ընդգրկվելու համար (8-րդ կետի 3-7-րդ ենթակետեր):

Կորոնավիրուսային ճգնաժամը ստիպեց արժատապես վերանայել դասավանդման մոտեցումները, մտածել «շրջանակից դուրս» և հանդես գալ նորարարական ու պրագմատիկ լուծումներով՝ հեռավար ձևաչափով կրթության շարունակականությունը ապահովելու համար:

Անհրաժեշտ է արձանագրել, որ առցանց միջավայր տեղափոխվելը ոչ միայն հեռավար ուսուցման համար օրենսդրական հիմքեր ապահովելն է, այլև այնպիսի մեխանիզմների, լուծումների ներդրումը, որոնց շնորհիվ սովորողներն ու մանկավարժները անհրաժեշտության դեպքում սահուն կերպով կկիրառեն կրթական տեխնոլոգիաները:

Չնայած Հայաստանի Հանրապետության Կառավարության 2010 թվականի ապրիլի 8-ի N 439-Ն որոշման մեջ փոփոխություններ կատարելու մասին ՀՀ Կառավարության 2021 թվականի փետրվարի 4-ի N 136-Ն որոշմամբ հաստատված «Հանրակրթության պետական չափորոշի ձևավորման և հաստատման կարգի» 15-րդ կետի 4-րդ ենթակետով ՏՀՏ-ը սահմանվում են որպես հանրակրթական ծրագրերի բովանդակության մաս, ընդ որում 33-րդ կետի 2-րդ ենթակետով (գ.) սահմանվում է. «Տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների կրթությունը 2-6-րդ դասարաններում ներկայացվում է թվային սարքերից և ծրագրերից օգտվելու կարողություններ ձևավորող առանձին կամ ինտեգրված ուսումնական առարկայով, 7-12-րդ դասարաններում՝ կիրառական ծրագրերի ուսումնասիրության միջոցով կյանքի պահանջներին և ապագա կրթությանը, աշխատանքային գործունեությանը բավարարող համակարգչային անհրաժեշտ հմտություններ զարգացնող առանձին ուսումնական առարկայով», սակայն համավարակի հետևանքով առաջացած ճգնաժամի ընթացքում բացահայտված մարտահրավերները ցույց տվեցին, որ յուրաքանչյուր հինգերորդ սովորող չի կարողանում օգտվել տեղեկատվական տեխնոլոգիաներից, կամ նրան հասանելի չեն ուսուցման թվային գործիքները և ինտերնետ կապը: Բացի այդ, չկա ուսուցման կազմակերպման միասնական հարթակ և միասնական գործիքակազմ, դասավանդողները չունեն ՏՀՏ-ի կիրառման անհրաժեշտ մակարդակի հմտություններ:

ՏՀՏ կիրառումը ուսուցման գործընթացում ոչ միայն բարձրացնում է ուսուցման արդյունավետությունը, այլ նաև հնարավորություն է տալիս ապահովել կրթության շարունակականությունը, երբ դեմառդեմ շփումն այլևս հնարավոր չէ: Սակայն, ուսուցման արդյունավետությունն ապահովելու համար անհրաժեշտ է, որ և՛ դասավանդողները, և՛ սովորողները լավ ծանոթ լինել տեղեկատվական տեխնոլոգիաներին և դրանց կիրառմանը:

Այսօր աշխարհում մեծանում է ուսումնական գործընթացում ՏՀՏ կիրառմամբ ուսուցման կազմակերպումը, մասնավորապես՝ հիբրիդային (համակցված կամ խառը) ձևաչափով դասերի անցկացման պահանջը:

Հիբրիդային ուսուցումը համեմատաբար «երիտասարդ» եզրույթ է, որն առաջացել է օտարերկրյա հետազոտողների շնորհիվ: Մասնավորապես, Փիթ Շարման, Կուրտիս Բոնկը, Բարնի Բարետտը, Մարտին Օլիվերը նախ փորձել են սահմանել «հիբրիդային ուսուցում» հասկացությունը, իսկ հետո՝

www.ardadatutyunjurnal.com

այդ մոդելի գաղափարը իրականացնել գիտական ոլորտում: Սկզբնական շրջանում հիբրիդային ուսուցումը դիտարկում էին որպես ուսուցման մեթոդ, որի հիմքում էլեկտրոնային ուսուցման տեխնոլոգիան է: Այն հիմնականում կիրառվում էր մեծ կոլեկտիվներում, որոնց աշխատողները մասնագիտական վերապատրաստման կարիք ունեին:

Ուսումնական հաստատություններում հիբրիդային ուսուցման մոդելի կիրառման առաջին արդյունքները հայտնվել են Ռենդի Գերիսոնի և Նորման Վոգանի «Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines»⁴ և Կուրտիս Բոնկի և Չարլզ Գրեհեմի «The handbook of blended learning environments: Global perspectives, local designs»⁵ ձեռնարկներում:

«Հիբրիդային ուսուցում» (Blended Learning System) ասելով Կուրտիս Բոնկը և Չարլզ Գրեհեմը հասկանում են ուսուցման այնպիսի համակարգեր, որոնք դեմառդեմ ուսուցման և համակարգչային ուսուցման սինթեզ են⁶:

Այս մոդելը սահմանելու փորձեր են արել նաև ռուս հետազոտողները: Օրինակ՝ Յու. Միշոտան «խառը ուսուցում» ասելով նկատի ունի որպես «խառը դասընթաց», որը «համատեղում է իրական ժամանակում էլեկտրոնային ուսուցումը և դեմառդեմ ուսուցումը»⁷: Ըստ այլ հեղինակների՝ «հիբրիդային ուսուցումը» ավանդական և էլեկտրոնային ուսուցման ձևերի համակցումն է⁸:

Օտարերկրյա հեղինակներ Քրիս Ռիդը, Հարվի Սինգը մատնանշում են այս մոդելի անհերքելի առավելությունները և համոզմունք հայտնում, որ այն ապահովում է ուսուցման արդյունավետությունը, ժամանակի ճիշտ կառավարումը, անհատական մոտեցում ցուցաբերելու հնարավորությունը⁹:

Վերջին 10-15 տարիների ընթացքում հիբրիդային ուսուցումը ոչ միայն ստացել է զգալի տարածում հանրակրթության և բարձրագույն կրթության համակարգում, այլև դարձել է ամենահեռանկարային ուղղություններից մեկը, որի հետ շատ փորձագետներ կապում են կրթական համակարգի ապագան 21-րդ դարում:

Այսպես օրինակ. ըստ ԱՄՆ Փենսիլվանիայի համալսարանի նախագահ Ջոն Յանգի՝ հեռավար ուսուցման և դեմառդեմ ուսուցման համակցումը ժամանակակից կրթության զարգացման ամենամեծ և դեռևս լիովին չընդունված միտում/ուղղությունն է¹⁰: Դեռևս 2003 թ. Ուսուցման և զարգացման ամերիկյան միությունը խառը ուսուցումը դիտարկել է որպես ուսուցման 10 հիմնական տեխնոլոգիաներից մեկը՝ հիմնված գիտելիքահեն տնտեսության վրա¹¹:

Միջգանի վիրտուալ համալսարանը (MVU) խրախուսում է դպրոցների և բուհերի ղեկավարներին մշակելու այնպիսի ռազմավարական ծրագրեր, որոնք ներառում են նորարարական մոդելներ: Համալսարանը մշակել է հեռավար և հիբրիդային ուսուցման չափանիշների ձեռնարկ՝ օգնելու դպրոցների խորհուրդների անդամներին, վարչական աշխատողներին, ուսուցիչներին, ծնողներին և մյուսներին՝ սովորողների կարիքները բավարարելու գործում¹²:

Ֆինլանդիայում կրթության ոլորտում ազգային ռազմավարական ծրագրերը ներառում են ուսուցման միջոցառումներ և հետազոտական նախագծեր՝ դպրոցներում զարգացնելու ՏՀՏ-ի, էլեկտրոնային ուսուցման, թվային/մեդիա գրագիտության հմտությունները: Տարրական և միջնակարգ դպրոցներում ՏՀՏ-ն դասավանդվում է որպես այլ առարկաների ընդհանուր գործիք կամ որպես գործիք այլ առարկաներից հատուկ առաջադրանքներ կատարելու համար:

ՏՀՏ ուսուցման նպատակների համար ընդունված նորմատիվ ակտերով կարգավորվում են ինչպես տարրական և միջնակարգ, այնպես էլ բարձրագույն կրթության մակարդակում համակարգչից, էլեկտրոնային հավելվածներից օգտվելու, տեղեկատվության որոնման և մուլտիմեդիայի օգտագործման կարգը¹³:

Հիբրիդային ուսուցումը, որը ներառում է ինչպես առցանց, այնպես էլ ավանդական կրթության ձևերի տարրեր, կրթության նորագույն ուղղություն է, այն կարելի է համարել պահանջված և արդյունավետ տեխնոլոգիաներից մեկը ինչպես դպրոցներում, այնպես էլ բուհերում:

Հիբրիդային ուսուցման մոդելի հիմնական առավելություններն են.

1. նորարարություն, դասավանդման նոր մոտեցումներ և գործիքներ,
2. ճկունություն. դասավանդողը կարող է փոփոխել ուսումնասիրվող նյութը և հարմարեցնել սովորողի կրթական մակարդակին,
3. դասավանդողի ստեղծագործական ազատություն և ավելի շատ տեղեկատվություն փոխանցելու հնարավորություն,
4. սովորողների ակտիվ մասնակցություն և ինքնուրույնության խթանում,
5. սովորողների նկատմամբ անհատական մոտեցում դրսևորելու հնարավորություն:

Կատարված ուսումնասիրության հիման վրա, հանգում ենք այն հետևության, որ անհրաժեշտ է՝

1. Հանրակրթության, ինչպես նաև բարձրագույն և հետբուհական կրթության մասին

օրենսդրությունում ամրագրել հիբրիդային ուսուցման մոդելը՝ որպես կրթության իրավունքի իրացման, կրթության շարունակականության ապահովման իրավական երաշխիք, և, հիմք ընդունելով ՀՀ Սահմանադրության 75-րդ հոդվածը՝ սահմանել դրա արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգեր ու ընթացակարգեր:

2. Ներդնել մեկ միասնական հեռավար հարթակ, որը թույլ կտա զուգակցելով առցանց և դեմառդեն ուսուցման ձևերը (հիբրիդային ուսուցում)

ապահովել ոչ միայն ուսուցման արդյունավետություն, այլ նաև ձեռք բերել տեղեկատվական և հաղորդակցական տեխնոլոգիաների կիրառման անհրաժեշտ մակարդակի հմտություններ, ինչն էլ հնարավորություն կընձեռի ֆորս-մաժորային իրավիճակներում սահուն անցում կատարելու հեռավար ուսուցմանը և ապահովելու կրթության շարունակականությունը:

¹ ՀՀ օրենքը «Կրթության մասին» (ընդունվել է 14.04.1999), ՀՀ օրենքը «Բարձրագույն և հետբուհական մասնագիտական կրթության մասին» (ընդունվել է 14.12.2004), ՀՀ օրենքը «Նախադպրոցական կրթության մասին» (ընդունվել է 15.11.2005), ՀՀ օրենքը «Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող անձանց կրթության մասին» (ընդունվել է 25.05.2005), ՀՀ օրենքը «Նախնական մասնագիտական (արհեստագործական) և միջին մասնագիտական կրթության մասին» (ընդունվել է 08.07.2005), ՀՀ օրենքը «Կրթության պետական տեսչության մասին» (ընդունվել է 15.11.2005), ՀՀ օրենքը «Հանրակրթության մասին» (ընդունվել է 10.07.2009):

² Հ.Ստեփանյան, Հ.Գրիգորյան; Կրթության իրավունքի երաշխավորման արդի հիմնախնդիրները/ Գլխատուն հասարակական գիտությունների հանդես, 1(11)-2021; էջ 122:

³ Պետական հանրակրթական ուսումնական հաստատություններում հեռավար/առցանց կրթության կազմակերպման և իրականացման վերաբերյալ առցանց հարցման ամփոփ արդյունքներ:
<https://escs.am/files/files/2020-07-08/7d2cd52ba1106d36cc35bdf5eaabc0ee.pdf>

⁴ Garrison D. Randy. Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines / D. Randy Garrison, N. D. Vaughan; 1st edition, 1960.

⁵ Bonk C. J. The handbook of blended learning environments: global perspectives, local designs / C. J. Bonk, C. R. Graham. San Francisco: Jossey-Bass/ Pfeifer, 2006.

⁶ Bonk C. J. The handbook of blended learning environments: global perspectives, local designs / C. J. Bonk, C. R. Graham. San Francisco: Jossey-Bass/ Pfeifer, 2006.

⁷ Мишота И. Ю. Применение «смешанного» обучения (“blended learning”) в образовательном процессе в ВУЗах / И. Ю. Мишота // Сборник трудов Историко-архивного института: рецензируемый сборник научных трудов. М., 2012. Т. 39. С. 453.

⁸ Dede C., Ketelhut D. J., Whitehouse P., Breit L., McCloskey E. M. A Research Agenda for Online Teacher Professional Development // Journal of Teacher Education. 2009. Vol. 60. № 1. P. 8–19.

⁹ Singh H. A white paper: achieving success with blended learning / H. Singh, C. Reed // American society for training and development, 2001.

¹⁰ Young J.R. .Hybrid teaching seeks to end the divide between traditional and online instruction. Chronicle Of Higher Education, 2002. Vol. 48, no. 28, pp. 33–34.

¹¹ Rooney J.E. Blending learning opportunities to enhance educational programming and meetings. Association Management, 2003, vol. 55, no. 5, pp. 26- 32.

¹² <https://swsu.ru/sbornik-stately/onlayn-i-smeshannoe-obuchenie-v-ssha.php>

¹³ https://ec.europa.eu/information_society/newsroom/image/document/2018-3/finland_country_profile_2F95B00C-C5E5-C4E9-B37C237CD55B0AD0_49435.pdf

Ասմիկ Տեպանյան
Кандидат юридических наук, доцент

РЕЗЮМЕ

*Необходимость законодательного закрепления гибридного обучения
в контексте обеспечения непрерывности образования*

В статье рассматриваются модели гибридного обучения, представлены преимущества гибридного обучения. На основе исследования предлагается закрепить модель гибридного образования в законодательстве как об общем образовании, так и о высшем послевузовском образовании, как гарантию реализации права на образование и преемственности образования.

Применение гибридной модели обучения позволит плавно перейти на дистанционное обучение в форс-мажорных ситуациях, обеспечить преемственность образования.

Ключевые слова: образование, обучение, гибридное обучение, дистанционное обучение, обеспечение преемственности образования, гарантия.

Hasmik Stepanyan
PhD of Law, Associate Professor

SUMMARY

*The need for legislative fixation of hybrid learning in the context
of ensuring the continuity of education*

The article refers to the study of the hybrid learning model, and presents the advantages of hybrid learning.

Based on the research, it is proposed to enshrine the hybrid education model in the legislation on both general education and higher postgraduate education, as a guarantee for the realization of the right to education and the continuation of education.

The application of the hybrid learning model will enable smooth transition to distance learning in force majeure situations, to ensure the continuity of education.

Key words: education, training, hybrid learning, distance learning, continuing education, guarantee.

Բնագիրը ներկայացվել է 12.07.2022թ.

Ընդունվել է տպագրության 07.12.2022թ.

Հոդվածը երաշխավորել է տպագրության (գրախոսվել է) իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ժ. Ջիանգիրյանը